

จากผลงานกล้วยไม้ ถึงปัญหาการจัดการศึกษาไทย

ศาสตราจารย์ระพี สาคริก

*****

บทนำ

ถ้าสามารถมองเห็นทุกสิ่งซึ่งมีเหตุผลเชื่อมโยงถึงกันได้อย่างอิสระ โดยไม่คิดแบบล้อมกรอบตัวเอง แม้มอง การเกษตรย่อมโดยทั่วไปเห็นความจริงได้ว่า เป็นสิ่งซึ่งทุกคนควรมีจิตสำนึกรับผิดชอบร่วมกัน หากเรามองออกจาก ตัวเอง มุ่งไปที่รูปแบบของเทคโนโลยีเท่านั้นไม่

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงการศึกษากษตร จึงควรมองเห็นความสำคัญของการศึกษาทั่วไป ซึ่งถือเป็นพื้นฐาน สำคัญที่สุด หากเรามองด้วยความเข้าใจแต่เพียงเรื่องการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หรืออาชีพรูปแบบอื่นใด ซึ่งเป็นเพียง เปลือกนอกเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้เอง แม้นำเอาเรื่องกล้วยไม้มาพิจารณา จึงไม่ควรมองแต่เพียงต้นและดอกกล้วยไม้ ซึ่งพบเห็นได้ ทั่วไปในขณะนี้ หากน่าจะมองความสำคัญให้เห็นถึงความจริงของชีวิตคนทั่วไป จากรากฐานความคิดที่อิสระ และนึกถึงการพัฒนาคคนในสังคม เพื่อนำมาใช้เป็นพื้นฐานการเรียนรู้เรื่องกล้วยไม้อย่างสำคัญ

ไม่เช่นนั้นแล้ว ผลงานกล้วยไม้ ก็คงถูกล้อมกรอบอยู่ภายในรั้วสถาบันการศึกษาหรือภายในสวนส่วนตัว ถ้าเริ่มต้นที่บ้านก็ คงจะทำให้ผลงานจมอยู่ภายในรั้วบ้านอย่างขาดการยอมรับ ทำให้เกิดภาวะสูญเสียทั้งแก่ตนเองและสังคม แม้ทำการค้า ในที่สุดก็ต้องพบกับความล้มเหลว เพราะคนขาดคุณภาพ

ดังนั้น ไม่ว่าจะคิดประกอบการณ์ใดก็ตาม แม้ทำหน้าที่เป็นครูอาจารย์สอนวิชาอะไร รวมถึงเป็นผู้บริหาร หัวใจสำคัญที่สุดซึ่งช่วยให้บรรลุผลสำเร็จนั้นคืออะไรและอยู่ที่ไหน โปรดสนใจอ่านเรื่องราวต่อไปนี้ ถ้ามองอย่างไม่ ยึดติดอยู่กับภาพกล้วยไม้ ย่อมสามารถนำสิ่งซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางสร้างสรรค์ได้อย่าง ถึงเป้าหมาย

พื้นฐานความสำเร็จอยู่ที่ไหน?

เราเคยได้ยินเสียงวิจารณ์กันว่า การพัฒนาการเกษตรที่ลงไม่ถึงคน แม้เสียงซึ่งเกิดขึ้นจากความรู้สึกจะไม่ บ่อยนักและอาจมาจากจุดเล็กๆ แต่ก็เป็นเรื่องน่าคิดมาก คนรุ่นก่อนเคยเขียนร้อยกรองเป็นคำกลอน ผากไว้ให้ลูก หลานคิดได้เองว่า

คนเห็นคนเป็นคน	นั่นแหละคน
คนเห็นคนใช่คน	ใช่คนไม่
กำเนิดคนย่อมเป็นคน	ทุกคนไป
จะแตกต่างกันได้	แต่ชั่วดี

แสดงให้เห็นว่า สังคมไทยซึ่งในยุคก่อนเคยคิดได้อย่างลึกซึ้งถึงสัจธรรมของชีวิตที่เกิดขึ้นมา ไม่ว่าใครจะคิดว่าช่วงนั้นเราเป็นสมบูรณาญาสิทธิราชหรือประชาธิปไตย แต่แท้จริงแล้วหัวใจสำคัญเหนือสิ่งดังกล่าว เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ขึ้นอยู่กับคุณธรรมซึ่งปรากฏอยู่ในรากฐานจิตใจคนทั่วไปเหนือกว่ารูปแบบการปกครอง

มาถึงช่วงหลังๆ คนในสังคมรับเอาสิ่งแปลกปลอมจากคนต่างถิ่นเข้ามาใช้แทนพื้นฐานการดำเนินชีวิตที่แท้จริงของท้องถิ่นอย่างปราศจากการรู้เท่าทัน แม้ความเชื่อในประชาธิปไตยเราก็ไปนำเอาเปลือกนอกจากเมืองฝรั่งมาทำลายล้างรากฐานวัฒนธรรมของเราเอง โดยใช้การปฏิวัติด้วยกำลังอาวุธ

จากปี พ.ศ. 2475 ซึ่งใช้การปฏิวัติเป็นเครื่องมือ โดยอ้างว่าต้องการประชาธิปไตย มาถึงช่วงนี้ จึงทำให้เหตุการณ์ต่างๆ มีผลสร้างปัญหาลึกซึ้งยิ่งขึ้น อีกทั้งไม่อาจหวนกลับมาสานเหตุผลถึงกันได้ จนกระทั่งแก้ไขได้ยาก หากทำให้ชีวิตคนไทยจำต้องได้รับความเจ็บปวดสาหัสมากขึ้น จากการฉ้อราษฎร์บังหลวงและปัญหาเศรษฐกิจ ทำให้ชีวิตลูกหลานเกษตรกรไทยจำต้องแปรสภาพไปเป็นคนติดยาเสพติดและเป็นโจร จากพฤติกรรมของโจรปล้นแผ่นดินอย่างเห็นได้ชัดเจน

แม้การเกษตร ซึ่งแท้จริงแล้วเคยอยู่บนรากฐานที่ยังลงถึงพื้นดินถิ่นเกิดอย่างลึกซึ้ง อันถือเป็นความหมายที่แท้จริงของ “วัฒนธรรมท้องถิ่น” ก็ได้เปลี่ยนมาอยู่ในสภาพตื่นเขิน ทำให้คนส่วนใหญ่เกิดความละโมภมองเห็นได้แต่เพียงว่าเกษตร คืองานอาชีพเท่านั้น

ปัญหานั้นพื้นฐานที่พบได้ในสังคมปัจจุบัน ไม่ว่าจะคิดพัฒนาสิ่งใดก็ตาม จึงมองไม่เห็นหัวคนระดับล่างรวมทั้งเยาวชนคนรุ่นหลัง ซึ่งโดยธรรมชาติ แล้ว ต้องการโอกาสในการเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างจากรากฐานจิตใจตนเอง จริงซึ่งธรรมชาติได้มอบมาให้กับชีวิตแต่ละคน เพราะผู้ที่มีโอกาสเติบโตขึ้นมาก่อน หวนกลับไปทำลายคุณค่าความเป็นคนของคนกลุ่มนี้ ซึ่งถือเป็นพื้นฐานอันแท้จริงของตน และสังคม โดยเหตุที่ขาดความสนใจในการเรียนรู้ความจริงของชีวิตตัวเอง ทำให้ขาดความรู้จริงของชีวิตคนระดับล่าง รวมทั้งชนรุ่นหลัง

พื้นฐานการพัฒนางานกล้วยไม้เท่าที่ได้ปฏิบัติมาแล้ว

ประสบการณ์ชีวิตเท่าที่ผ่านพ้นมาแล้วจนกระทั่งใกล้ปีที่ 80 ได้สอนให้ฉันรู้ความจริงลึกซึ้งยิ่งขึ้น ว่า ถ้าคนไทยยังมองการเกษตรติดอยู่แต่เพียงภาพของการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์และสิ่งอื่น ๆ รวมทั้งการค้าขายได้เงินด้านเดียว ยิ่งมีความคิดที่แยกภาพรวมออกเป็นแต่ละส่วนแต่ละพวก

แม้บรรยากาศในสถาบันการศึกษาซึ่งมีทิศทางแยกสาขาวิชามากขึ้น ย่อมมีผลหล่อหลอมจิตใจคน ทำให้การแยกกลุ่มแยกพวกขยายผลลุกลามไปถึงสภาพทั่วไป จนกระทั่งถึงองค์การทางการเมืองซึ่งทำหน้าที่บริหารประเทศ ที่มีการถือพรรคถือพวก ทำให้ขาดความจริงใจต่อกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การขาดความจริงใจต่อคนระดับล่างและเยาวชน

ดังนั้น เราคงไม่น่าแปลกใจหากมองภาพองค์รวมของการเกษตร ก็ยังคงไม่อาจเจริญก้าวหน้าไปได้อย่างถึงเหตุถึงผล แต่กลับมีแนวโน้มตกต่ำลงไปเรื่อยๆ และการประชาสัมพันธ์จากภาครัฐซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลกลุ่มบุคคลผู้ถืออำนาจ ก็มีแนวโน้มเปลี่ยนสภาพมาเป็นการโฆษณาชวนเชื่อมากยิ่งขึ้น

ในช่วงหลัง มักมีคนมาเชิญให้ฉันเข้าไปเกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ อย่างหลากหลายไม่ว่าตนจะเดินทางไปไหนด้วยเรื่องอะไรก็ตาม นู่มักได้ยินคนพูดบ่อยๆว่า **นั่นไงอาจารย์กล้วยไม้** ส่วนคนที่รู้จักกันก็มักจะถามว่า **อาจารย์ไปงานกล้วยไม้ที่ไหนหรือครับ?** แม้บางคนซึ่งมีตำแหน่งบ่งบอกถึงความเป็นนักปราชญ์ระดับสูง ก็ยังทักทายว่า **เดี๋ยวนี้อาจารย์ยังทำงานตัดต่อกล้วยไม้อยู่อีกหรือเปล่า?**

สิ่งเหล่านี้ ทุกครั้งที่ฉันรับฟัง มันทำให้รู้สึกใจห่อเหี่ยวลงไปถนัดเลยที่เดียวละเธอเอ๋ย บางครั้งอดทำให้นึกถึงอยู่ในใจไม่ได้ว่า **เจริญกันดีแท้ ๆ** แต่แล้วฉันก็ทวนความรู้สึกกลับมาอีกด้านหนึ่งได้อย่างเป็นธรรมชาติ เพราะตนมีนิสัยเอาชนะใจตัวเองอยู่แล้ว

ช่วยให้ฉันมองเห็นด้านดีได้ว่า สิ่งเหล่านี้ อีกเช่นกันที่มันสอนอะไรให้กับฉันตามสมควร ความจริงก็คือสอนให้รู้สึกธรรมดาว่า แม้การเข้าไปเป็นนักปราชญ์เพราะมีคนอื่นแต่งตั้งให้ จากความรู้สึกของฉัน มันไม่ใช่ของจริงเลยสักนิดเดียว

ด้วยเหตุนี้เอง จึงทำให้ฉันไม่สนใจที่จะก้าวขึ้นไปมีตำแหน่งและมีหน้ามีตาอะไรทั้งนั้น แต่กลับช่วยส่งเสริมกำลังใจให้พวกกลับมามุ่งมั่นทำงานลงสู่พื้นดิน ตามอุดมการณ์ซึ่งมีอยู่ในหัวใจมานานแล้ว ให้มันคงแน่นหนามากยิ่งขึ้น จึงนับเป็นการถ่วงดุลความรู้สึกที่ถอยถอยกับปัญหาที่เกิดขึ้น และยังมีแนวโน้มรุนแรงยิ่งขึ้นเรื่อยๆ

พวกกลับไปพิจารณาคำปรารภจากคนส่วนใหญ่ที่มองเห็นหน้าฉันเป็นกล้วยไม้กันไปแทบจะหมดอีกครั้งหนึ่ง แม้บางครั้งซึ่งหลายคนยอมรับว่ามีความคิดแหลมคม แต่มีรากฐานค่อนข้างรุนแรง ที่กล่าวอ้างว่า แต่ก่อนท่านอาจารย์ระพีฯ จับเรื่องกล้วยไม้ เดี่ยวนี้ท่านยังมาจับเรื่องอื่น ความจริงแล้วฉันไม่ได้เปลี่ยนวิถีทางไปไหนเลย เพียงแต่มีรากฐานหยั่งลงลึกซึ้งและกว้างขวางมากขึ้นกว่าเท่าเท่านั้น

คำพูดดังกล่าวได้สะท้อนให้ฉันรู้ความจริงว่า คนลักษณะนี้ยังยึดติดอยู่กับรูปแบบ เช่นเดียวกับกับคนที่มองเห็นหน้าฉันเป็นกล้วยไม้นั้นแหละเธอ เพียงแต่ยืนกันอยู่คนละซั้ว แต่มีรากฐานหยั่งลงลึกซึ้งและกว้างขวางมากขึ้นกว่าเท่าเท่านั้น

ทำไมฉันจึงวิจารณ์ออกมาในลักษณะนี้ ? มันเป็นเรื่องที่น่าคิดมากๆ ก็เพราะว่าฉันรู้อยู่เต็มอกมาแต่แรกแล้วว่า สิ่งซึ่งตนทุ่มเททั้งหมดนั้น มันไม่ได้ได้อยู่แค่กล้วยไม้ แม้ความรู้เรื่องกล้วยไม้ตามความเข้าใจของคนทั่วไปฉันเองก็ไม่ได้เรียนมาจากสถาบันการศึกษาไหนเลย

อาจมีบางคนเคยมีโอกาสรับฟังฉันไปบรรยายในที่ต่างๆ บางแห่งว่า **ถ้าผมเรียนเรื่องกล้วยไม้มาจากมหาวิทยาลัย ผลงานกล้วยไม้อาจมาไม่ได้แบบนี้หรอกครับ** มันอาจทำให้หัวทิ่มดินจมอยู่ในรั้วสถาบันไปนานแล้วก็ได้

ฉันจะมีโอกาสเรียนได้อย่างไรกันล่ะเธอที่รัก ในเมื่อคนแทบทั้งหมดในยุคนั้นเขามองกล้วยไม้ด้วยความรู้สึกรังเกียจว่า เป็นพืชซึ่งถ้าใครนำมาปลูกแล้ว จะมีผลทำลายเศรษฐกิจของบ้านเมือง สืบเนื่องมาจากภาวะยึดติดอยู่กับภาพมุมนเดียวที่มองเห็นคนในกลุ่มเศรษฐกิจมีเงินมียศฐาบรรดาศักดิ์ นำกล้วยไม้มาใช้เป็นของเล่นเพื่อเสริมฐานะบารมีตัวเองและพรรคพวกแค่นั้น แล้วจะมีสถาบันการศึกษาไหนที่เปิดสอน

ช่วงที่ผ่านมา ฉันเคยพูดให้คนอื่นคิดได้เองว่า ตอนเรียนเรื่องหิน เรื่องแร่ และเรื่องดินมาจากมหาวิทยาลัย ทำวิทยานิพนธ์ก็เรื่องนี้ และได้รับปริญญาเกียรตินิยม แต่เหตุใดฉันจึงหันมาจับเรื่องกล้วยไม้ และอุตสาหกรรมกล้วยไม้ จากรายได้ส่วนตัวตั้งแต่สมัยออกไปทำงานใหม่ๆ มาใช้ทำ บนพื้นฐานจินตนาการและความคิดตัวเองอย่างอิสระ

มาถึงช่วงนี้ ฉันขอสารภาพความจริงกับเธอทุกคนว่า เป้าหมายที่แท้จริงซึ่งมีอยู่ในส่วนลึกของหัวใจฉันเอง ก็คือ ความสงบสุขของเพื่อนมนุษย์ทุกคน แม้เริ่มต้นมาจากเมื่อดินเมื่อดินทรายซึ่งเล็กที่สุดอีกทั้งคนส่วนใหญ่ถูกดูแคลน แต่ฉันก็มองเห็นว่า สิ่งนี้แหละที่หล่อหลอมตนให้มองเห็นคุณค่าชีวิตตนเองซึ่งมีเหตุมีผลสานถึงคุณค่าของทุกสิ่งทุกอย่าง

เพราะฉันไม่เพียงประสงค์ที่จะเห็นคนมีศรัทธาบรรดาศักดิ์และมีเงินติดตัวและเอาเปรียบคนอื่น นับเป็นการจุดประกายไฟในหัวใจแก่ฉันอย่างสำคัญ ทำให้ลุกขึ้นมาต่อสู้ด้วยการสร้างผลงานแบบเดินทวนกระแสอย่างมั่นคงมาโดยตลอด

การต่อสู้จากการนำปฏิบัติบนพื้นฐานสัจธรรม

ฉันขอสารภาพกับเธอทุกคนว่า ในหัวใจฉันเองนั้น มันมีแต่การคิดสู้ สู้ และสู้ จากรากฐานจิตใจอันบริสุทธิ์ ทำให้ฉันจึงกล้าพูดว่า ตอนคิดจากใจอันบริสุทธิ์ เพราะความจริงแล้วควรจะให้คนอื่นพูดมากกว่า ก็เพราะตนพูดจากด้านที่ผ่านมาแล้ว

เนื่องจากช่วงที่ผ่านมา ฉันไม่เคยอ้างเลยว่า ทำไม่ได้เพราะไม่มีเงินจะทำ รวมทั้งไม่มีเครื่องมือ เครื่องใช้อันทันสมัย หากคิดเก็บสรรพสิ่งต่างๆ ซึ่งตกหล่นอยู่บนพื้นดินขึ้นมาพิจารณาตัดแปลงเพื่อใช้ประโยชน์จากจินตนาการอันเป็นพื้นฐานพลังแห่งความรักซึ่งตนมีต่อเพื่อนมนุษย์ อย่างปราศจากการเลือกที่รักมักที่ชังแม้แต่น้อย

สิ่งที่ฉันทุ่มเททำมาแล้วทั้งหมด เธอแต่ละคนซึ่งไฟในตัวเองยังไม่มอดดับไปก่อน น่าจะค้นหาความจริงให้พบนี้ ไม่ว่าจะคิดจับงานอะไรก็ตาม แล้วจะได้รับความรู้ซึ่งฉันเชื่อว่าเป็นแสงสว่างอันแท้จริงสำหรับนำไปใช้ส่องทางชีวิตเธอเอง ให้สามารถก้าวต่อไปสู่เป้าหมายได้อย่างมั่นคงปลอดภัย

เธอที่รักของฉันทุกคน ทุกครั้งที่ได้ยินบางคนพูดว่า ฉันเป็นอาจารย์กล้วยไม้ มันอดที่จะทำให้อึดอัดใจไม่ได้เลย ว่า เมื่อไหร่เธอทั้งหลายจึงจะมองเห็นแสงสว่างได้ชัดที่ ยิ่งเป็นเธอส่วนใหญ่ด้วย ถ้าให้ความสำคัญแก่การเกษตรทั่วไป ไม่ว่าจะใครจะจับเรื่องพืชหรือสัตว์หรือสิ่งอื่นใด ก็คงยังมองไม่เห็นช่องทางที่จะก้าวไปทางไหนได้เลย หากจำเป็นต้องเดินวนเวียนคล้าย คนพายเรืออยู่ในอ่างซึ่งมีขอบเขตล้อมกรอบตัวเองเอาไว้อย่างแคบๆ

ยัง ยัง และยังคงเธอที่รัก ฉันว่าเธอยังคงไม่อาจหลุดพ้นขอบอ่างออกมาสู่อิสระภาพได้เลย ถ้ายังคงคิดอย่างที่เคยมักทำกันมาแล้ว จนกระทั่งใครแต่ต้องอะไรแทบไม่ได้

อย่างไรก็ตาม ฉันยังคงไม่ละทิ้งเธอไปไหนแม้แต่คิดจะทิ้ง เพราะความรู้สึกรับผิดชอบมันยังมีอยู่ในหัวใจตัวเองอย่างลึกซึ้ง แต่ดู ๆ ไปแล้ว เหมือนกับว่าตนกลับมีพลังทุ่มเททำงานเพื่อเธอที่รักทุกคนหนักมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้และทั้งนั้น เพราะสภาพที่พบเห็นมันรุนแรงทำให้รู้สึกได้ จึงช่วยเพิ่มพลังการต่อสู้ให้กับใจฉันมากขึ้นไปอีก ดังเช่นที่ภาษาชาวบ้านกล่าวกันว่า กัดไม่ยอมปล่อย ยิ่งกว่านั้นเมื่อฉันมีอายุมากขึ้น ดูเหมือนจะมีการทำงานด้วยใจสู้มากขึ้นไปอีกอย่างไม่ทอดทิ้ง

ในเมื่อฉันเองเคยพูดไว้ในที่ต่าง ๆ ขณะที่สังคมเกิดปัญหาหนักมากยิ่งขึ้นว่า “ยอมตายดีกว่า ต้องสูญเสียศักดิ์ศรีความเป็นคนไปอย่างไร้ความหมาย”

ดังนั้น โปรดอย่ามองด้านเดียว โดยที่เห็นว่า สิ่งซึ่งฉันคิดและแสดงออกมาแต่อดีตทั้งหมดนั้น เป็นเพราะฉันเกลียดชังเธอเลย หากเป็นเพราะรักและห่วงใยอนาคตของเธอทุกคนมากกว่า

ฉันคิดว่า จากรากฐานความรู้สึกของเธอเองที่พูดว่า ฉันเป็นอาจารย์กล้วยไม้ แม้นั้นจะไม่เห็นด้วยแต่ก็ไม่เคยคิดโกรธเคือง หากรู้สึกขอบคุณเธอทุกคนที่พูดกับฉันตรง ๆ คงเป็นเพราะฉันเปิดใจรับฟังจากทุกคนอย่างจริงจัง จึงทำให้มีโอกาสเรียนรู้ความจริงจากเธอซึ่งระบายออกมาเพราะความไม่รู้

ฉันคิดได้ว่า ชีวิตเธอที่เห็นอย่างนั้นทำให้พูดอย่างนั้น มันเป็นธรรมชาติของใจเธอเองมากกว่า ฉันจึงไม่น่ามาตีใจโดยที่เข้าใจว่า สิ่งดังกล่าวเกิดจากความจริงใจของเธอมากกว่าจึงควรให้อภัยกัน

ฉันเป็นคนที่มีนิสัยรักการเรียนรู้จากของจริงมาแต่เล็กแต่น้อย ทั้งนี้และทั้งนั้น เป็นเพราะเหตุว่า ตนต้องการรู้ความจริงจากทุกเรื่องซึ่งน่าจะมีเหตุมีผลเชื่อมโยงถึงกันหมด มากกว่าการปล่อยตัวปล่อยใจให้ถูกคนอื่นหลอก

ฉันรู้ตั้งแต่บัดนั้นแล้วว่า การเรียนจากตำราที่ดี จากคนอื่นบอกที่ดี แม้ใครจะพูดว่ามีความจริงใจแค่ไหน แท้จริงแล้วมันเป็นเพียงสิ่งสมมุติสำหรับฉันเท่านั้นเอง ดังนั้น หลังจากรับฟังแล้วควรนำมาพิจารณามุ่งสู่ทิศทางที่วนกลับไปสู่สิ่งซึ่งอยู่ในใจตัวเอง อันเป็นอีกด้านหนึ่งให้ได้ จึงจะพบความจริงได้เอง

เหตุที่ฉันสนใจนำเรื่องกล้วยไม้มาคิดและลงมือทำอย่างจริงจังนั้น เพราะมันทำให้รู้สึกท้าทายที่จะปฏิบัติในสิ่งซึ่งให้โอกาสตนเดินทวนกระแสสังคม ซึ่งต้องใช้ความกล้าหาญและความมั่นคงเด็ดเดี่ยวภายในจิตวิญญาณ อันมีผลทำให้รากฐานความเป็นตัวของตัวเองหยั่งลงลึกซึ่ง ช่วยให้แข็งแกร่งมากขึ้นเรื่อย ๆ

ฉันเริ่มต้นจับตามองกล้วยไม้ด้วยหัวใจที่มุ่งมั่นอย่างแท้จริง โดยนึกถึงความสงบสุขของเพื่อนมนุษย์ทุกคนในสังคมซึ่งเป็นคนเช่นเดียวกันกับตนมาตลอดช่วงเวลาของการทำงาน และทุ่มเททุกสิ่งทุกอย่างให้กับงานอย่างไม่นึกถึงผลประโยชน์ส่วนตนแม้แต่แต่น้อย

แม้การคิดพักผ่อนตามความหมายของคนอื่นซึ่งหมายถึงหยุดทำงาน มันก็เป็นคนละด้านกับสิ่งที่ฉันมองเห็น ตนจึงทุ่มเททำงานหนักมากยิ่งขึ้น รวมทั้งไม่ละโอกาสที่จะนำทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งฉันได้พบในวิถีชีวิตประจำวันมาคิดค้นหาความจริง เพื่อหวังเรียนรู้ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

เธอซึ่งฉันมอบความรักความจริงใจให้ตลอดระยะเวลาที่ชีวิตฉันปรากฏอยู่ในโลกนี้ และนำปฏิบัติทุกรูปแบบ อีกทั้งพยายามเข้าใจเธออย่างถึงที่สุดโดยใช้ความรู้สึก “เอาใจเขามาใส่ใจเรา” ซึ่งเป็นหลักธรรมชาติของการอยู่ร่วมกัน

ในที่สุดภาพที่อยู่บนพื้นฐานความจริงก็ค่อย ๆ ปรากฏออกมาจากใจฉันเองให้เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า ไม่ว่าจะจับเรื่องกล้วยไม้หรือพืชและสัตว์ชนิดไหน หากมองเห็นพื้นฐานที่แท้จริงซึ่งมีทุกสิ่งทุกอย่างปรากฏร่วมกันเป็นหนึ่งเดียวในจิตวิญญาณเธอได้ โดยไม่ยึดติดอยู่แต่เพียงภาพซึ่งตนทำอยู่ในขณะนั้น ผลงานและชีวิตเธอคงมีโอกาสก้าวไกลต่อไปโดยไม่พบทางตันอย่างแน่นอน

อย่างไรก็ตาม ธรรมชาติได้ชี้ให้เห็นความจริงไว้ว่า ไม่มีสิ่งใดเป็นไปตามทิศทางเดียวกันร้อยทั้งร้อย หากเธอแต่ละคนสามารถมองเห็นสิ่งนี้ได้ ก็คงไม่มีอะไรมาทำลายความมุ่งมั่นอันแท้จริงของเธอได้เลย แม้

ว่าฉันจะทำงานมาแล้วด้วยระยะเวลาอันยาวนาน และเผื่อคอยหาผู้ที่สามารถสืบทอดมาตลอด ซึ่งเท่าที่ผ่านพ้นมาแล้วฉันก็ไม่สามารถเห็นได้ชัดเจน แต่ช่วงหลัง ๆ มีคนรุ่นหลังซึ่งพอจะสื่อความคิดถึงกันได้เข้ามาหาจากใจศรัทธา ฉันได้พูดไว้อย่างไร ?

ฉันชี้ให้เห็นเหตุผลจากใจที่เปิดสู่อิสระภาพแล้วด้วยคำถามที่ว่า ถามจริง ๆ เกอะเธอที่รัก ฉันเป็นคนเก่งเรื่องกล้วยไม้หรือเปล่า ? เพราะแท้จริงแล้วตนก็ไม่ได้เรียนเรื่องนี้มาจากสถาบันการศึกษาไหนเลยทั้งนั้น แม้หนังสือตำราก็มีแต่คนนำมาให้จนกระทั่งเต็มไปหมด ไม่เช่นนั้น ห้องสมุดกล้วยไม้ "ระพี สาคริก" ที่หอสมุดแห่งชาติคงไม่เกิดขึ้น แต่ตนก็ไม่ได้สนใจอ่านทุกตัวอักษร แม้ทุกบรรทัด รวมทั้งทุกเล่ม

ดังนั้น การที่ฉันให้ความสนใจเก็บรวบรวมไว้จนกระทั่งสิ้นห้อง มันน่าจะมีเหตุผลสองด้าน ด้านหนึ่งเป็นเพราะตนให้ความสำคัญแก่ น้ำใจของเพื่อนมนุษย์ทุกคน กับอีกด้านหนึ่ง ตนสนใจเรียนรู้ความคิดคนที่มีความหลากหลายอย่างถึงรากฐาน ทำให้รู้ความจริงได้ว่าภายในหนังสือแต่ละเล่ม แม้อ่านเพียงไม่กี่ประโยค ถ้าจับที่ความคิดหากผู้เขียนคนเดียวกันย่อมนรู้ได้หมดทุกเรื่องอยู่แล้ว

แต่เท่าที่ฉันดำเนินชีวิตมาแล้วตลอดระยะเวลาอันยาวนานสำหรับช่วงชีวิตคนคนหนึ่ง เพื่อนรุ่นเดียวกันกับฉัน ต่างก็ล้มหายตายจากกันไปแทบไม่เหลือ ส่วนที่เหลืออยู่ไม่กี่คนส่วนใหญ่ก็อยู่ในสภาพเจ็ยป่วยจนกระทั่งทำอะไรแทบไม่ได้ สิ่งนี้เองแหละเธอ มันเปรียบเสมือนอาวุธร้ายที่จ่ออยู่ที่คอหอยฉันเอง เธออาจสงสัยว่าฉันหมายถึงอะไร ?

ก็อะไรเสียอีกละ ไม่ว่าจะไปทางไหนก็มีคนทักทายด้วยคำพูดอย่างเดียวกันหมดว่า "แหม ท่านอาจารย์นี่ช่างแข็งแรงจริง ๆ ไม่รู้จักเจ็บไม่รู้จักไข้แถมยังเอาแต่มุ่งทำงาน " บางรายก็พูดว่า ถ้ามีคนทีคิดทำงานให้แก่ส่วนรวมอย่างท่านอาจารย์ไม่กี่สิบคน บ้านเมืองจะเจริญก้าวหน้าได้ดีกว่านี้ นี่แหละเธอที่รัก สิ่งนี้แหละที่มันเป็นอาวุธร้ายกาจที่สุดสำหรับฉันละ

ทำไมฉันพูดอย่างนี้เธอรู้ไหม เธอจะบอกให้ก็ได้ เพราะมันพร้อมที่จะฆ่าฉันได้เสมอ ถ้าตัวเองรับคำพูดเหล่านี้ไปไว้ในหัวใจด้วยความรู้สึกหลงอยู่กับมัน ทุกสิ่งทุกอย่างก็จะพังทลายลงไปหมด จากรากฐานจิตใจซึ่งถูกฆ่าตายทั้งเป็น แล้วในที่สุดอายุก็จะสั้นลงอย่างเป็นธรรมชาติ แม้โรคภัยทางกายก็จะติดตามมาด้วย

ในช่วงชีวิตที่ผ่านพ้นมาแล้ว เธอรู้ไม่ว่าฉันใช้อะไรเป็นพื้นฐานการดำเนินชีวิตและมุ่งมั่นทำงานอย่างมั่นใจมาก มันเป็นเรื่องน่าคิดนะเธอที่รักทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เธอซึ่งเป็นคนรุ่นหลังที่ฉันควรจะสำนึกได้ถึงหน้าที่ในการให้ความรักความสนใจเรียนรู้มากที่สุด

ฉันอาจมีอะไรอยู่ในใจซึ่งไม่เหมือนกับคนส่วนใหญ่ในขณะนี้ก็ได้ แต่ตนก็ยืนหยัดนำปฏิบัติได้อย่างชัดเจนมาตลอดอย่างปราศจากความรู้สึกสะทสะท้านหรือหวั่นไหวต่อกระแสเสียงจากรอบข้าง ถ้าใครจะว่าฉันบ้า ฉันถามตัวเองว่า เราบ้าจริงหรือเปล่า ? สิ่งนี้แหละที่ช่วยสร้างพลังต้านทานเอาไว้ได้ตลอดมา

จากคำถามคำตอบที่ฉันมักใช้กับตนตลอดมานี่เอง ที่ช่วยให้ค้นพบความจริงจนกระทั่งปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ว่า แท้จริงแล้ว บ้าหรือดีก็ไม่มีตัวตนอะไรทั้งนั้น จึงไม่ควรไปยึดติดอยู่กับมัน คงเหลืออยู่แต่เพียงสิ่งเดียวที่ช่วยสอนฉันให้ยอมรับได้ นั่นคือ ความจริง ซึ่งตนควรรักษาไว้อย่างสุดชีวิต แม้ว่าชีวิตและร่างกายจะต้องสิ้นไปเพราะเหตุนี้

ดังนั้นคำตอบจากคำถามซึ่งฉันพูดทิ้งไว้ให้เธอที่รักซึ่งเป็นชนรุ่นหลังที่เข้ามาหาได้เก็บไปคิด แม้วัยอาจต่างกันมากแค่ไหนก็ตามว่า **ถามจริง ๆ เอะ ฉันทเป็นคนเก่งกลัวไม้จริง ๆ หรือเปล่า ?**

ในที่สุดก็มีเหตุผลเชื่อมโยงถึงคำตอบได้เองอย่างเป็นธรรมชาติว่า **เปล่าเลย** ฉันไม่ได้เก่งเรื่องกลัวไม้มากไปกว่าเธอหลาย ๆ คน เพราะช่วงหลัง ๆ ฉันคิดว่ามีคนเก่งกว่าตนเกิดขึ้นมากมาย จากอดีตซึ่งช่วงนั้นแทบจะไม่มีใครเลยซักคน

ถ้าจะถามให้ตอบกันตรง ๆ ว่า **เพราะเหตุใดหรือ จึงทำให้ผลงานจากฉันได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง จนกระทั่งแพร่กระจายออกไปอย่างเป็นธรรมชาติแทบจะทั่วโลก** ถ้าใครสนใจหาข้อมูลต่าง ๆ ฉันขอบอกว่า ตนเก็บรวบรวมหลักฐานเอาไว้ใน **ห้องสมุดกลัวไม้ “ระพี สาคริก” ณ หอสมุดแห่งชาติ** แทบทั้งหมด

คำตอบที่เอาความจริงมาพูดกันตรง ๆ ก็คือ **เพราะพื้นฐานการจัดการศึกษาในยุคที่เห็น ๆ กันอยู่ในขณะนี้ มุ่งที่คนเก่ง ตามแนวทางซึ่งมีผลล่อหลอมให้คนผู้ซึ่งเติบโตมาเป็นผู้ใหญ่ มีแนวคิดที่เรียวแคบมากขึ้นอย่างชัดเจนมาก** ทำให้คนกลายเป็นคนมีนิสัยเห็นแก่ตัวมากขึ้น

ดังเช่นที่คนยุคก่อนเคยพูดเตือนสติลูกหลานไว้ว่า **“อย่าทำตัวให้เป็นคนมองไม่เห็นหัวคนอื่นนะ”** ฉันยังจำได้ไม่ลืม แม้เวลาจะผ่านพ้นมาแล้วนานแค่ไหน

ถ้านำเอาชีวิตมาใช้เป็นจุดเริ่มต้นค้นหาความจริง แม้ตนจะจับเรื่องกลัวไม้ขึ้นมาทำ ถ้าผู้ที่มีโอกาสศึกษาหาความรู้ไม่ยึดติดอยู่แต่เพียงแค่ภาพของกลัวไม้ ดังเช่นที่มักพบคำปรารภว่า **“ผมไม่ได้สนใจลูกกลัวไม้ คงไม่จำเป็นต้องไปคุยกับอาจารย์ระพี “ หรือมีบางรายกล่าวว่า “ไปหาอาจารย์ระพี ก็คงได้แต่เรื่องกลัวไม้เท่านั้น”**

อย่างไรก็ตาม **ถ้ากำหนดเหตุการณ์จากประสบการณ์ของแต่ละคนอันเป็นสังขาร** สมมติว่าฉันจับงานเริ่มต้นเรื่องผัก จากรากฐานความคิดเช่นเดียวกับเรื่องกลัวไม้ ช่วยให้งานสามารถก้าวไกลมาได้ คนส่วนใหญ่ซึ่งรากฐานตกอยู่ในสภาพดังกล่าว ก็คงพากันมองว่า **ไปหาอาจารย์ระพี ก็คงได้แต่เรื่องผักเช่นกัน**

นี่แหละที่เขาเรียกกันว่า **ความคิดแบบตัวใครตัวมัน** ซึ่งมีคำอธิบายอยู่ในตัวเองอย่างเป็นธรรมชาติ สิ่งนี้เองที่ทำให้ฉันเชื่อว่า มันคือปัญหาหัวใจของการจัดการศึกษาไทย ยิ่งในสายเกษตรยิ่งมองเห็นได้ชัดเจนมาก แต่ก็หาใช่ว่าสายอื่น ๆ จะไม่มี เพราะทุกสิ่งมีเหตุผลสานถึงกันหมด ถ้าเราไม่มองจากรากฐานแบบ **ตัวใครตัวมัน หรืออาจกล่าวว่า ไม่มองจากความรู้สึกเห็นแก่ตัว** ย่อมมองเห็นได้ชัดเจนจากคนทุกกลุ่ม แต่ก็ไม่ได้นิยามความว่า **ภายในแต่ละกลุ่มจะเป็นไปทั้งหมด**

ก่อนที่จะจบเรื่องนี้ ฉันมีของจริงมาเล่าสู่กันฟัง เพื่อหวังให้แต่ละคนนำไปคิดได้เอง แต่ก็ใคร่ขออนุญาตบอกไว้ก่อนว่า **ตนไม่มีเจตนาที่จะนำเอาครูบาอาจารย์มาตีฉันทินินทา** เพียงขอให้แยกแยะระหว่างตัวบุคคล กับสังขารออกจากกันได้ แล้วจะทำให้มองเห็นเหตุผลชัดเจนยิ่งขึ้น คนมีนิสัยเห็นแก่ตัวเท่านั้นที่จะกล่าวว่า **ฉันดูหมิ่นครูบาอาจารย์** ซึ่งผู้ที่อยู่กับเหตุผลย่อมไม่ถือสา

ระหว่างที่ฉันเป็นนิสิตชั้นปีที่ 1 ในมหาวิทยาลัย มีครูคนหนึ่ง (ปกติ ตามค่านิยมผู้ที่เป็นครุสอนในมหาวิทยาลัย ต้องเรียกว่าอาจารย์ ถ้าใครถูกเรียกว่า ครู มักรู้สึกต่ำต้อยนี้เป็นกรณีตัวอย่างอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งเกิดจากความรู้สึกห่างตัวเองมากขึ้น)

ครูคนนี้อาจการศึกษาจากเมืองฝรั่งเศสมานานพอสมควร เมื่อมีโอกาสเข้ามาสอนในชั้นมักพูดให้นักเรียนฟังเป็นช่วง ๆ ว่า เมืองฝรั่งเศส เมื่อเข้าเรียนปีแรก ๆ เขาจะให้เรียนรู้อะไรก่อน พอเรียนสูงขึ้นจะมุ่งไปสู่การเรียนรู้อย่างเดียว แล้วก็พูดย้ำว่า ต้องรู้อย่างเดียว พร้อมทั้งยกนิ้วชี้ข้างหนึ่งขึ้นมาชู เสมือนย้ำความสำคัญให้นักเรียนตระหนักแน่นยิ่งขึ้น

ฉันเป็นคนรับฟังได้ทุกเรื่อง แต่ถ้าไม่เห็นด้วยมักนิ่งเฉยเสีย โดยที่เห็นว่ามันไม่ใช่เรื่องที่ควรพูด แต่ถ้าถึงเวลาลงมือทำ ตนจะทำจากรากฐานความคิดตัวเอง อาจเป็นเพราะฉันมีธรรมชาติที่มองเห็นความจริงแล้วว่าการปฏิบัติจริงมีผลเหนือการพูด และตนก็เป็นคนที่มีความเป็นตัวของตัวเองชัดเจนมาตั้งแต่เด็ก

อย่างไรก็ตาม คำพูดของครูดังกล่าวก็นำมาทำให้ฉันเริ่มต้นเข้าใจถึงปรัชญาของคำว่า การจัดการศึกษารูปเจดีย์ยอดแหลม หลังจากลงมือปฏิบัติงานโดยถือเอาพื้นดินเป็นพื้นฐานอย่างมั่นคงมาโดยตลอด

ยิ่งตนกล้าก้าวเข้ามาเริ่มต้นจับงานกล้วยไม้ ซึ่งจะต้องเดินทวนกระแสสังคม เพราะมีรากฐานที่อิสระและมีความเป็นตัวของตัวเองค่อนข้างสูง จึงมีรากฐานหยั่งลงสู่พื้นดินอย่างลึกซึ้ง ทำให้มีความแข็งแกร่งพอที่จะต่อสู้กับอิทธิพลภายนอกได้อย่างมั่นคงเด็ดเดี่ยว

ผลที่ปรากฏออกมาแต่ละช่วง ได้สะท้อนให้เห็นภาพที่ช่วยสอนให้ตนรู้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า แท้จริงแล้ว การจัดการศึกษาในภาพรวม ควรจะมีเจดีย์ปลายแหลมอีกด้านหนึ่งซึ่งคว่ำหัวเอาปลายแหลมชี้ลงด้านล่าง ซึ่งด้านนี้หมายถึงรากฐานจิตใจที่เชื่อมโยงถึงความคิดซึ่งควรจะมีอิสระมาแต่แรก เพื่อให้โอกาสเลือกหนึ่งเดียวได้จากความหลากหลายของสิ่งที่อยู่ภายนอก แต่ด้านนี้ได้ถูกอิทธิพลวัตถุทำลายไปก่อนแล้ว จึงมองเห็นได้ด้านเดียว ทำให้นำมาพูดย้ำกับลูกศิษย์

ด้านความหลากหลายเป็นเรื่องของธรรมชาติซึ่งมีอยู่แล้ว ส่วนใครจะเริ่มต้นจับเรื่องอะไร หากเกิดแรงดลใจจากรากฐานที่อิสระ ซึ่งผู้ที่มีรากฐานอิสระจริงย่อมนึกถึงเพื่อนมนุษย์อยู่แล้ว แม้จับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหากเกิดจากรากฐานการเรียนรู้ที่ฟังตนเอง ย่อมสานไปถึงการรู้ได้ทุกอย่าง ดังเช่นที่ฉันแสดงความกล้าหาญจับเรื่องกล้วยไม้

ช่วงหลัง ๆ มักมีผู้ถามฉันว่า ไปได้ความรู้เรื่องการศึกษา วัฒนธรรมสังคม และเศรษฐกิจซึ่งถือเป็นเรื่องปลายเหตุสุด มาจากไหน ? ตนมักตอบสั้น ๆ แต่ทิ้งไว้ให้คิดว่า “ได้จากโรงเรียนกล้วยไม้”

แต่ช่วงหลัง ๆ ฉันมักพูดไว้ในที่ต่าง ๆ รวมทั้งการเขียนว่า ฉันขอบคุณเพื่อนมนุษย์ทุกคน ซึ่งตนถือว่าเป็นครูที่แท้จริง หรือครูจากธรรมชาติ ไม่ว่าจะยากดีมีจน รวมทั้งผู้ที่ชื่นชมและผู้ที่กล่าวร้าย ยิ่งเป็นศิษย์และชนรุ่นหลังด้วย ฉันถือว่าเป็นครูผู้สูงส่งจริง ๆ

ถ้าไม่มีเพื่อนมนุษย์อย่างหลากหลาย ความคิดและชีวิตฉันคงไม่อาจก้าวมาได้ถึงบัดนี้ และยังคงก้าวต่อไปจนถึงวันสิ้นสุดจุดจบของชีวิต ซึ่งตนจะละเว้นหน้าที่สำคัญไปเพราะปฏิเสธตัวเองไม่ได้แน่ คงอยู่เพียงด้านที่ช่วยให้รากฐานหยั่งลงลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปอีก แทนการอยู่อย่างขาดการรู้ตนเอง ทำให้ตกอยู่ในสภาพเอาเปรียบโลกและคนอื่น ๆ

มีบทความเรื่องหนึ่งซึ่งฉันเขียนขึ้นจากรากฐานจิตใจที่อิสระ “สี่ธรรมรำลึก” ซึ่งบทความเรื่องนี้ น่าจะสะท้อนให้เห็นภาพสี่ธรรมที่ลึกซึ้งกว่ากล้วยไม้ และเชื่อว่า น่าจะอธิบายตัวเองถึงความหมายของการจับงานพัฒนาและอนุรักษ์กล้วยไม้ จากความรู้สึกที่ทำทนายว่า แท้จริงแล้วฉันจับอะไรกันแน่ ส่วนใครที่ยังเห็น

หน้าฉันเป็นกล้วยไม้ ก็คงช่วยอะไรไม่ได้ ในเมื่อคนเหล่านี้ยังไม่อาจหันกลับมาองเห็นความจริงที่ตัวเอง ฉันขออนุญาตนำบทความดังกล่าวมาแสดงไว้ดังต่อไปนี้

สังขรณ์รำลึก

ถึงวันนี้ ชีวิตฉันผ่านพ้นมาแล้ว 77 ปีเต็ม ทุกชีวิตและทุกสิ่งได้ร่วมกันสอนให้ตนหยั่งรู้ความจริงว่า งานค้นคว้าหาความรู้ร่วมกับการพัฒนาวงการกล้วยไม้ไทย ซึ่งมีเหตุมีผลผสมผสานกันไป ที่ฉันเริ่มต้นขึ้นบนแผ่นดินผืนนี้จากรากฐานตนเองอย่างเต็มที่ โดยมีวิญญูณความเป็นคนเป็นพื้นฐานรองรับ ทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างสาเหตุและผลสืบทอดมาได้ถึงปัจจุบัน แม้เป็นเพียงช่วงชีวิตของบุคคลคนหนึ่งก็ตาม

ผลงานสายนี้ถูกปูพื้นฐานไว้ให้คนไทยได้รับประโยชน์อย่างอิสระ แต่สิ่งที่สะท้อนภาพความจริงกลับมาให้ฉันเห็นได้ชัดเจนนั้น อดทำให้รู้สึกไม่ได้ว่า “ขึ้นอยู่กับตัวบุคคล” เช่นเดียวกับเรื่องอื่น ๆ แทบทุกเรื่อง ซึ่งอยู่บนพื้นฐานปัญหาสังคมเดียวกัน

แม้อาจมีผู้สามารถสืบทอดได้ แต่ช่วงเวลาและวัยก็ห่างกันมา ทำให้มีสิ่งอื่นเข้ามาขวางกั้น ช่วยให้ฉันมองเห็นสังขรณ์อีกสิ่งหนึ่งว่า ภายในช่องว่าง ย่อมไม่มีความว่างเปล่า

อย่างไรก็ตาม ฉันขออนุญาตกล่าวจากใจจริงว่า ฉันเริ่มต้นเพาะกล้วยไม้ซึ่งเชื่อว่าเป็นพันธุ์แท้ ลงบนแผ่นดินผืนนี้ตั้งแต่ช่วงที่ตนยังเป็นเด็กเล็ก ๆ คนหนึ่งซึ่งพอจะจำความได้

หลังจากนั้นมาฉันก็เฝ้าทะนุถนอม ทำนุบำรุงอย่างฝังจิตฝังใจมาโดยตลอด ช่วยให้กล้วยไม้ต้นนี้เจริญเติบโต แข็งแรงสมบูรณ์ อีกทั้งผลิตดอกสวยงาม ให้ผู้คนทั้งหลายมีโอกาสชื่นชม แพร่กระจายออกไปแทบจะทั่วโลกอย่างเป็นธรรมชาติ ส่งผลให้ฉันรู้จักคุณค่าของกล้วยไม้ต้นนี้ได้อย่างลึกซึ้ง

ฉันขอบอกเธอทุกคนจากใจจริงว่า กล้วยไม้ต้นที่ตนมุ่งมั่นฟูมฟักเลี้ยงดูมาแล้วตลอดชีวิตอันยาวนานนั้น หาใช่พันธุ์ซึ่งแต่ละคนมีโอกาสสัมผัสได้ทั่วไป ในวิถีชีวิตประจำวันไม่ โดยเหตุที่พันธุ์เหล่านั้น หลังจากดอกเบ่งบานเต็มที่แล้ว ต่างก็เหี่ยวเฉาร่วงโรยไปในที่สุด อย่างไม่มีอำนาจใด ๆ มาฟื้นได้เลย

ดังนั้น จึงขออนุญาตตั้งชื่อกล้วยไม้พันธุ์นี้ว่า “ความรัก” ซึ่งตนมอบให้กับเพื่อนมนุษย์ทุกคน อันเกิดและเจริญงอกงามขึ้นมาจากจิตวิญญูณฉันเอง ซึ่งมีรากหยั่งลงสู่พื้นดินอย่างลึกซึ้ง โดยที่เชื่อมั่นว่า กล้วยไม้พันธุ์นี้จะไม่มีวันเหี่ยวเฉา ร่วงโรยไปได้เลยแม้แต่น้อย หากยังคงอยู่อย่างมั่นคงตลอดไปเป็นอมตะ

แม้ชีวิตฉันอาจจบสิ้นไปแล้ว กล้วยไม้พันธุ์นี้ก็ยังมีโอกาสเจริญงอกงามต่อไปถึงจิตวิญญูณชนรุ่นลูกหลานเหลน แม้ว่าผู้้นั้นจะเป็นใครมาจากไหน อีกทั้งปราศจากเงื่อนไขว่า ยากดีมีเงินอย่างไร คงมีแต่รากฐานความคิดที่สื่อถึงกันได้อย่างสนิทใจเท่านั้น

ฉันขอโอกาสนี้มอบพันธุ์กล้วยไม้อันมีคุณค่ายิ่งในความหมายดังกล่าว ให้ไว้กับเธอผู้้นั้นเพื่อรับทอดต่อไป นำสู่วิถีทางที่สร้างสรรค์ตามรอยทางเดินซึ่งฉันได้บุกเบิกไว้แล้ว เพื่ออนาคตอันควรก้าวไกลต่อไป ให้ผู้ที่ได้รับประโยชน์บังเกิดความสุขสมบูรณ์ครบถ้วนยิ่งขึ้น ตามความปรารถนาซึ่งฉันตั้งใจไว้แต่แรก